

УДК 72.01:159 (392)

DOI <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2026.40.9>

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ ТА ДОСТУПНОСТІ ІСТОРИЧНИХ ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ

Куцевич Вадим Володимирович¹, Брідня Лариса Юріївна²

¹ доктор архітектури, професор,
завідувач кафедри архітектурного проектування цивільних будівель і споруд,
Київський національний університет будівництва і архітектури, Київ, Україна,
e-mail: kutsevych.vv@knuba.edu.ua, orcid: 0000-0001-6128-7410

² кандидат архітектури, доцент,
доцент кафедри архітектурного проектування цивільних будівель і споруд,
Київський національний університет будівництва і архітектури, Київ, Україна,
e-mail: bridnia.liu@knuba.edu.ua, orcid: 0000-0001-9141-082X

Анотація. Дослідження присвячене аналізу сучасних тенденцій формування інклюзивних історичних громадських просторів, що характеризуються переходом від забезпечення фізичної доступності до комплексного підходу, що включає когнітивну та цифрову складові із застосуванням інформаційних і цифрових технологій.

Метою даного дослідження є узагальнення сучасних тенденцій формування інклюзивних і доступних історичних громадських просторів, визначення принципів їх архітектурно-планувальної організації.

Методологія. У дослідженні застосовано комплексний підхід, що включає аналіз наукових публікацій, нормативних документів міжнародних організацій (UNESCO, ICOMOS, ISO), аналіз зарубіжних практик організації історичних громадських просторів, а також методи систематизації та узагальнення.

Результати. Встановлено, що сучасні вимоги до історичних громадських просторів передбачають комплексний підхід до формування інклюзивного середовища, що включає фізичну безбар'єрність, а також когнітивні та цифрові аспекти доступності. Обґрунтовано важливість використання цифрових технологій і штучного інтелекту на етапах дослідження та проектування (BIM, GIS, цифрові двійники) та під час експлуатації просторів через інтерактивні сервіси, навігаційні системи та персоналізовані інформаційні рішення.

Наукова новизна. Уперше запропоновано трирівневу модель інклюзивності історичних громадських просторів, що включає фізичний, когнітивний та цифровий рівні, інтеграція яких забезпечує комплексну доступність середовища. Розширено підхід до розуміння інклюзивності як багатовимірної категорії, що поєднує просторові, інформаційні та технологічні аспекти організації середовища.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути використані при розробці архітектурно-планувальних рішень громадських просторів, у процесах реконструкції історичного середовища, а також при формуванні стратегій повоєнного відновлення міст України. Запропоновані підходи можуть бути застосовані у нормативно-правовій та проєктній практиці з метою підвищення рівня інклюзивності та якості міського середовища.

Ключові слова: інклюзивність, громадські простори, історичні громадські простори, доступність, універсальний дизайн, когнітивність, цифрові технології, культурна спадщина, цифрові технології, штучний інтелект, міське середовище, архітектурно-планувальна організація.

ВСТУП

Інклюзивність громадських просторів у сучасному суспільстві розглядається як комплексна проблема, що передбачає не тільки забезпечення безбар'єрності у фізичному вираженні, але й формування безпечного, доступного, справедливого середовища, що передбачає взаємоповагу та рівноправність всіх його користувачів. Для архітекторів та урбаністів ключовими стають універсальний дизайн середовища, співпроекування з користувачами міських просторів, чутливість до історичного контексту й нових соціальних реалій (війна, пандемії, старіння населення). Такі підходи зміщують фокус з формального дотримання норм до створення справді інклюзивного середовища.

У міжнародному науковому контексті інклюзивність розглядається як невід'ємна складова сталого розвитку міського середовища, це відображається у різних документах UNESCO [21; 20] та у визначених цілях сталого розвитку ООН [22], зокрема щодо забезпечення інклюзивних, безпечних і стійких міст. Особливої актуальності набуває питання інклюзивності історичних громадських просторів, де необхідність збереження автентичності поєднується з вимогами сучасного суспільства. Аналіз сучасних тенденцій організації громадських просторів свідчать про розширення поняття інклюзивності за межі суто фізичної доступності. Зростає роль інформаційної та когнітивної доступності, що забезпечує можливість повноцінного сприйняття культурної спадщини різними групами користувачів просторів. Поряд із цим, активне впровадження цифрових технологій і систем штучного інтелекту формує новий рівень взаємодії людини з простором - персоналізований, адаптивний та інтерактивний.

У цьому контексті доцільним є розгляд інклюзивності як багаторівневої системи, що включає фізичний, когнітивний та цифровий компоненти, інтеграція яких у громадське середовище - забезпечує комплексну доступність історичних громадських просторів. Для України в умовах сучасної трансформації українських міст, пов'язаного із воєнними подіями та необхідністю відновлення, питання створення інклюзивних громадських просторів набуває особливої соціальної та практичної значущості.

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблематика інклюзивності та доступності громадських просторів активно досліджується в сучасній архітектурній та містобудівній науці. У міжнародному контексті - особлива увага приділяється застосуванню концепції універсального дизайну [19], що передбачає

створення рішень, призначених для використання різними людьми, незалежно від їх віку, статі, особливих потреб, національних та культурних особливостей. Ключовим документом є Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (UN, 2006) [23], яка визначає доступність як базове право людини. Концептуальні засади формування безбар'єрного середовища базуються на принципах універсального дизайну (The Center for Universal Design, 1997) [19], а також у рекомендаціях міжнародних організацій, зокрема UNESCO (2011), щодо доступності об'єктів культурної спадщини [23] та ICOMOS (2008) щодо інтерпретації та доступності історичних місць [14]. Крім того, міжнародні стандарти, такі як ISO 21542:2021 "Building construction - Accessibility and usability of the built environment" [15], встановлюють універсальні підходи до забезпечення доступності будівель і просторів.

Частина зарубіжних досліджень присвячена принципам формування безбар'єрного середовища в історичних громадських просторах. Особливостям створення інклюзивного середовища саме в історичних громадських просторах присвячені наукові розробки та рекомендації, створені під егідою UNESCO, ICOMOS, UIA [21; 20; 23; 14], де розглядаються принципи формування безбар'єрності та інклюзивності у ширшому розумінні цих понять (не тільки фізичної доступності, але й різних типів соціальної інклюзії) [13; 18], залучення цифрових технологій як у процеси оцінки доступності [17; 12], так і у створення інформаційного забезпечення [11] для подолання мовних, економічних та культурних бар'єрів.

Значна частина вітчизняних досліджень зосереджена на формуванні громадських просторів в цілому [1; 10], нормативно-правовому забезпеченні доступності [8; 5], адаптації просторів до потреб маломобільних груп населення, а також на проблемах реставрації та трансформації історичного середовища з урахуванням принципів інклюзивності [7; 9; 6; 3]. У державних нормативних актах України питання доступності регламентуються, зокрема, ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд» [2], який визначає основні вимоги до проектування безбар'єрного середовища, а також іншими державними будівельними нормами та державними стандартами.

Разом з тим, аналіз джерел свідчить про необхідність систематизації сучасних тенденцій формування інклюзивних громадських просторів, особливо з урахуванням цифрових інструментів, міждисциплінарного підходу та напрямків можливої післявоєнної трансформації міського середовища України.

МЕТА

Метою даного дослідження є узагальнення сучасних тенденцій у формуванні інклюзивних громадських просторів, а також визначення основних засад їх архітектурно-планувальної організації в сучасних соціально-економічних умовах українського суспільства, а також перспективних – у період повоєнної відбудови, з врахуванням функціональних, безпекових та технологічних чинників. У даному дослідженні визначені наступні завдання: аналіз теоретичних підходів до формування інклюзивного середовища; виявлення кращих вітчизняних та міжнародних практик організації інклюзивних та доступних громадських просторів; визначення основних тенденцій та принципів розвитку інклюзивності у сучасному міському середовищі.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Дослідження наукової літератури та практик організації громадських просторів у сучасних європейських містах засвідчують тенденцію – надання більшої уваги питанням інклюзії загалом, та зміщенню акцентів з суто технічних аспектів фізичної доступності до забезпечення універсальності використання громадських міських просторів, в тому числі – історичних осередків.

З одного боку, у сучасній практиці спостерігається зростання уваги до забезпечення безбар'єрного доступу до історичних пам'яток. Зокрема, суттєві зміни у підходах до організації доступності простежуються у провідних європейських туристичних центрах – Римі (рис. 1), Парижі, Барселоні, Венеції, Ватикані (рис. 2) та інших об'єктах масового відвідування, де

а) Римський Форум. 2003 р. Авторські фото

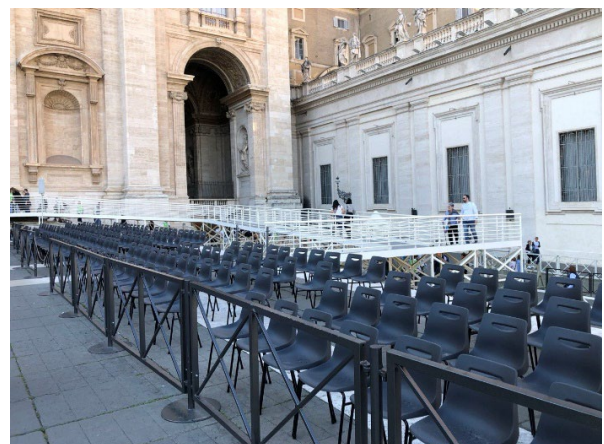

б) Римський Форум. 2025 р. Авторські фото

Рис. 1. Італія. Рим. Римський Форум. Зміни по забезпеченню доступності. Авторські фото

а) Ватикан. Собор Св. Петра. 2015 р.
Авторське фото

б) Ватикан. Собор Св. Петра. 2025 р.
Авторське фото

Рис. 2. Ватикан. Собор Св. Петра. Зміни по забезпеченню доступності. Авторські фото

впроваджуються рішення, спрямовані на адаптацію історичного середовища до потреб маломобільних груп населення, включаючи облаштування пандусів, підйомників, безбар'єрних маршрутів і оптимізацію організації руху відвідувачів. Водночас такі втручання здійснюються з урахуванням необхідності збереження автентичності історичного середовища, що зумовлює пошук компромісних рішень між доступністю та охороною культурної спадщини. У результаті формується новий підхід до організації історичних громадських просторів, у якому фізична доступність розглядається як базовий, але недостатній рівень інклюзивності.

Водночас, зростає роль інформаційного забезпечення історичних громадських просторів, що, поряд з їх фізичною доступністю, виступає одним з ключових чинників формування їх інклюзивності та привабливості для широкого кола користувачів – як туристів, так і місцевих жителів та мігрантів. Інформаційні засоби: табло, оголошення, навігаційні елементи, цифрові інтерактивні сервіси, аудіогіди та мультимедійні платформи, за допомогою яких відтворюється історичний вигляд об'єкта, пояснюється його функціонального призначення та історико-культурного значення, здійснюється навігація у просторі – стає вагомим інструментом забезпечення інклюзивності таких просторів для людей з різними можливостями. Такий інформаційний супровід забезпечує *когнітивну доступність*, що дозволяє залучати користувачів з різними фізичними, сенсорними та культурними особливостями до повноцінного сприйняття середовища [4].

Відповідно до підходів UNESCO [21], інтерпретація культурної спадщини є невід'ємною складовою її збереження та популяризації, оскільки саме через інформаційні засоби відвідувач отримує доступ до смислового наповнення об'єкта. Це особливо важливо для історичних середовищ, де автентична функція об'єкта часто втрачена або трансформована. *Інформаційне забезпечення* історичних просторів включає цілий комплекс взаємопов'язаних елементів: *візуальні засоби* (інформаційні табло, схеми, навігація, тактильні карти); *аудіальні засоби* (аудіогіди, звукові інсталяції); *цифрові технології* (QR-коди, мобільні додатки, доповнена реальність, інтерактивні панелі); *мультимедійні чи макетні реконструкції*, що відтворюють історичний вигляд об'єкта [4].

Застосування цих інструментів дозволяє забезпечити доступ до інформації для різних груп користувачів, включаючи осіб

з порушеннями зору, слуху, когнітивними особливостями, а також іноземних відвідувачів. Таким чином, інформаційне забезпечення виступає ключовим чинником формування універсального дизайну середовища, доповнюючи фізичні рішення (пандуси, ліфти, підйомники, безбар'єрні маршрути).

Розглянемо окремі практики забезпечення когнітивної доступності історичних громадських просторів.

У історичних комплексах Риму широко застосовується інформаційне забезпечення історичних просторів через поєднання традиційних та цифрових засобів. Використовуються інформаційні стенди з графічними реконструкціями, багатомовні описи, а також цифрові сервіси (QR-коди, мобільні аудіогіди), що дозволяють відтворити первісний вигляд об'єкта та зрозуміти його функціональне призначення. При цьому сучасні елементи виконуються з використанням реверсивних конструкцій, що відповідає принципу мінімального втручання.

Так, наприклад, історичний простір навколо комплексу *Ринку Траяна (Mercati di Traiano)* у Римі є унікальним прикладом багаторівневої архітектурної організації, інтегрованої у природний схил. На початку свого існування (близько 110 року н.е.) цей комплекс був торгово-адміністративним центром, що формувався у вигляді система терас, переходів та внутрішніх галерей – як частина великого містобудівного проєкту *Форуму Траяна* на початку II ст. нашої ери. Сучасний стан цього громадського центру характеризується поєднанням археологічних залишків (на нижньому рівні), а також музеєфікованих просторів та активного міського середовища на верхніх рівнях.

Архітектурно-планувальна структура об'єкта з багаторівневою терасованою системою створює суттєві виклики для забезпечення універсальної доступності. Значні перепади висот, складність доступу до нижніх рівнів та велика концентрація археологічних знахідок – зумовили необхідність організації громадських ліфтів, влаштування пандусів та настилів, представлені у вигляді сучасних конструкцій з дерева, скла, металу, що чітко відокремлюють нові включення від автентичних частин. Сучасні втручання (пандуси та настили) вирішені у вигляді легких реверсивних конструкцій, які можуть бути легко демонтовані та не наносять шкоди історичній спадщині. Повна доступність до всіх археологічних пам'яток не забезпечується, внаслідок особливостей їх розташування, разом з тим, виконується принцип ієрархічності доступу

(за неможливості організації повної безбар'єрності – забезпечується доступність найцінніших частин). Чітко визначені туристичні маршрути, логічна навігація між рівнями, широкий інформаційний супровід та візуальна відкритість простору сприяє орієнтації у середовищі (рис. 3).

Можна наводити ще багато прикладів використання інформаційних засобів у формуванні інклюзивності історичних громадських просторів. Наприклад у Кракові (Польща) значна увага приділяється музеєфікації підземних та історичних просторів, зокрема у підземному музеї Ринку (*Rynek Underground*). Тут широко застосовуються інтерактивні дисплеї, мультимедійні інсталяції, сенсорні панелі та аудіовізуальні реконструкції. Важливою характеристикою є доступність інформації кількома мовами, що забезпечує інклюзивність для міжнародної аудиторії. У Венеції (Італія) інформаційне забезпечення спрямоване не тільки на інтерпретацію спадщини, але і на орієнтування у складному міському середовищі. Використовуються спеціальні карти

доступності, позначення безбар'єрних маршрутів, цифрові сервіси для планування пересування, а також аудіогіди. Це особливо важливо в умовах обмеженої фізичної доступності міста, де інформація компенсує частину просторових бар'єрів.

Сучасним прикладом поєднання одночасно візуальних, аудіальних та інтерактивних форматів можна вважати Європейський Ганзейський музей (European Hansemuseum) у м. Любек (Lübeck), відкритий у 2015 р., який є одним із найсучасніших музейних комплексів Європи, присвячених історії морської торгівлі та Ганзейського союзу. Він поєднує історичні будівлі (монастирський комплекс) із новою архітектурою, створюючи багаторівневий експозиційний простір (рис. 4).

Багатоканальна подача інформації (текстові панелі, цифрові екрани, аудіогіди та звукові сигнали, мультимедійні реконструкції історичних подій); *інтерактивність та занурення* (реконструкція історичних сцен, «живі сцени минулого» (відео-аудіо-супровід та реалістичні інсталяції), *цифрові тури та ігри*

Рис. 3. Італія. Рим. Комплекс Mercati di Traiano. 2025 р. Авторські фото

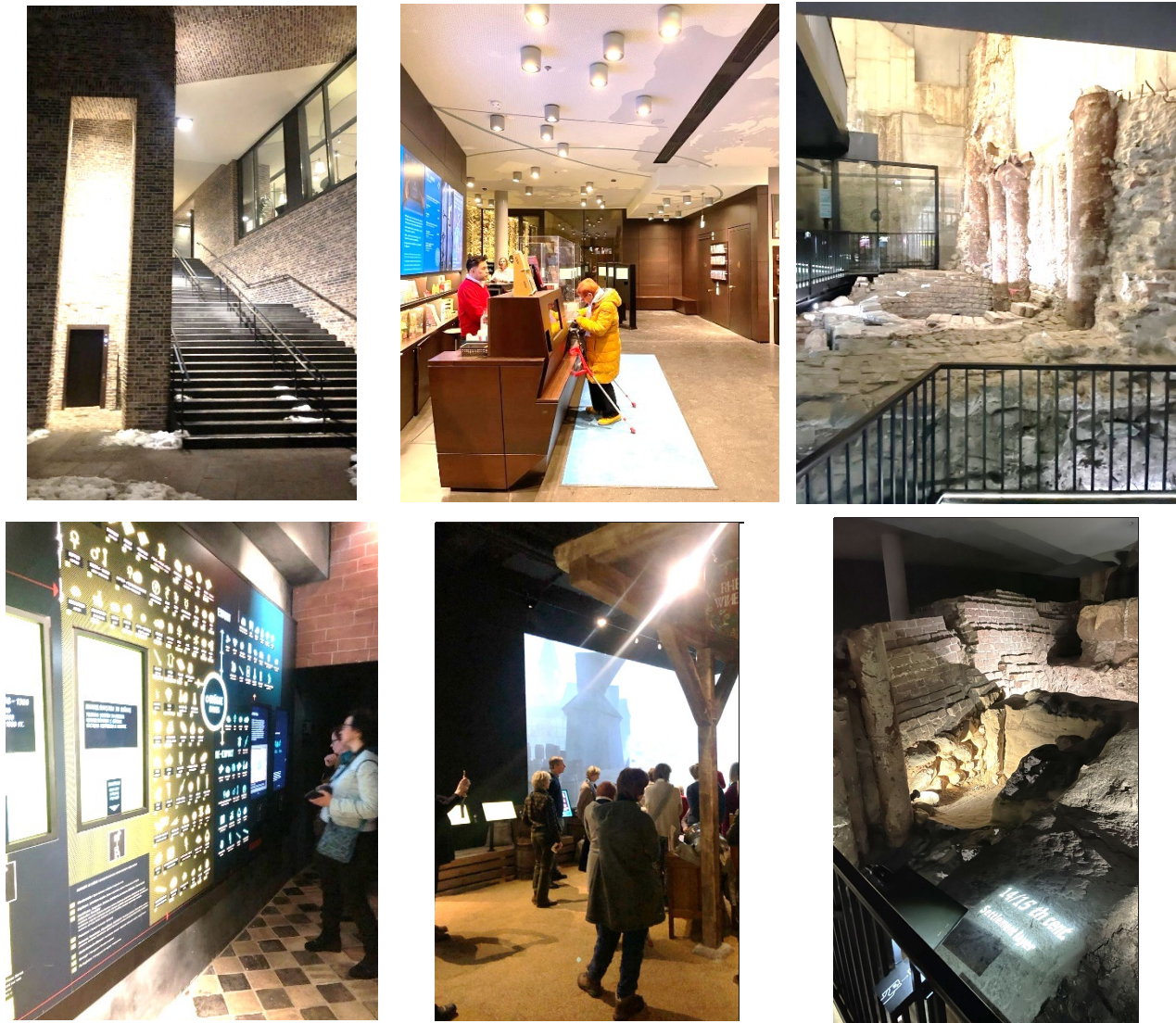

Рис. 4. м. Любек (Німеччина). Європейський Ганзейський музей. 2023 р. Авторські фото

сценарії (escape room, 3D); багатомовність (експозиції та аудіогіди, доступні кількома мовами); інтеграція цифрових технологій (мобільні додатки, QR-інтерфейси, віртуальні тури) у поєднанні з безбар'єрністю пересування (ліфти, пандуси) – робить цей музей яскравим прикладом організації комплексної інклюзії – фізичної та когнітивної (рис. 4). Такий підхід дозволяє забезпечити доступ до історико-культурного змісту для широкого кола користувачів, незалежно від їх фізичних або когнітивних особливостей та яскраво демонструє, що інформаційна складова є не менш важливою для забезпечення інклюзивності середовища, ніж фізична доступність. Даний приклад, на відміну від попередніх, демонструє не інклюзивність при адаптації історичного середовища, а зразок нової моделі музейного громадського простору, що

поєднує фізичну доступність та інтерактивну інклюзію.

Поряд з когнітивною та фізичною доступністю надзвичайно важливе значення у створенні інклюзивного громадського середовища відіграє зараз застосування цифрових технологій та штучного інтелекту – як для розробки концепції, збору даних та обробки інформації при проектуванні таких просторів, так і у подальшій їх експлуатації.

Формування інклюзивного середовища історичних громадських просторів починається з етапу збору, систематизації та аналізу даних про їх існуючий стан. У сучасних умовах цей процес суттєво трансформується завдяки використанню цифрових технологій, зокрема цифрових двійників (*Digital Twins*), BIM/GIS-моделювання та систем штучного інтелекту. Відповідно до сучасних підходів [16],

цифрова документація та моделювання культурної спадщини є ключовими інструментами її збереження, аналізу та адаптації до сучасних потреб.

Поєднання цих технологій дозволяє отримати комплексне уявлення про громадські простори, включаючи їх фізичні, функціональні та соціальні характеристики.

До основних інструментів збору даних про громадські простори можна віднести: *лазерне сканування та фотограмметрію* (для створення високоточних 3D-моделей та фіксації геометрії та стану об'єкта, а також документування історичних нашарувань); *BIM та GIS-моделі* (інтеграція архітектурних, інженерних та просторових даних, аналіз маршрутів пересування людей, зони доступності чи недоступності просторів); *цифрові двійники (Digital Twins)* (динамічна модель простору, що оновлюється в реальному часі – для фіксації та перевірки сенсорних даних про потоки відвідувачів, моделювання інклюзивних рішень та їх тестування до фізичної реалізації); *збір користувацьких даних (User-centered data)* (GPS-треки, онлайн-опитування, дані мобільних додатків – для визначення реальних існуючих маршрутів руху користувачів та проблемних точок доступності); *штучний інтелект* (для аналізу різних одержаних даних, виявлення бар'єрів, прогнозування використання простору – формування доказової бази для прийняття проектних рішень).

Щодо експлуатації таких просторів – залучення цифрових технологій дозволяє перейти від статичних форм подачі інформації до динамічних, адаптивних і персоналізованих, що сприяє новій якості інклюзивного простору, де забезпечується не лише фізична доступність, але і можливість індивідуального налаштування інформаційного середовища відповідно до потреб конкретних користувачів.

Узагальнено, можна відмітити, що однією з ключових світових тенденцій у формуванні громадських просторів є інтеграція принципів універсального дизайну на всіх етапах проектування – від концепції до експлуатації об'єкта. Це дозволяє забезпечити рівний доступ до простору для різних груп користувачів, включаючи людей з інвалідністю, осіб похилого віку, батьків з дітьми та інших маломобільних груп населення. Для історичних же громадських просторів особливо важливим є поєднання вимог доступності та збереження культурної спадщини, що передбачає необхідність міждисциплінарного підходу, який синтезує культурологічні, архітектурні, соціально-економічні, управлінські та технологічні аспекти.

ВИСНОВКИ

Дослідження показало, що сучасний розвиток інклюзивності історичних громадських просторів характеризується переходом від вузького розуміння доступності – як фізичної безбар'єрності – до комплексного підходу, що включає когнітивний та цифровий рівні. Сучасні тенденції в організації громадських просторів свідчать про трансформацію інклюзивності з суто технічної характеристики середовища у комплексну соціокультурну та технологічну категорію, що визначає якість взаємодії людини з історичним простором.

Також, визначено, що однією з ключових сучасних тенденцій є зростання ролі інформаційного забезпечення, яке виступає самостійним інструментом формування інклюзивного середовища. Інформаційні системи (від традиційних навігаційних елементів до інтерактивних цифрових платформ) забезпечують доступ до змісту культурної спадщини для широкого кола користувачів, незалежно від їх фізичних, сенсорних чи культурних особливостей.

Інтеграція цифрових технологій та штучного інтелекту забезпечує перехід до адаптивних і персоналізованих моделей взаємодії людини з простором. Використання цифрових двійників, систем навігації, доповненої реальності та інтелектуальних сервісів дозволяє не лише підвищити рівень доступності, але і розширити можливості дослідження, проектування та управління історичними середовищами. Запропонована *трирівнева модель інклюзивності: фізична, когнітивна, цифрова*, яка відображає сучасні архітектурно-планувальні підходи до організації інклюзивних громадських просторів

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Гусев М. Загальні принципи формування відкритих публічних просторів міст. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2024. № 69. С. 3–11. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2024.69.3-11>
- [2] ДБН В.2.2-40:2018. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення. Київ: Мінрегіон України, 2018. URL: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3192362160978134152?doc_type=2
- [3] Здетовецька Н.О., Ковальська О.Є. Адаптація та збереження архітектурної спадщини: питання ефективного використання. *Теорія та практика дизайну: зб. наук. праць. Архітектура та будівництво*. 2023. Вип. 27. С. 49–56. <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2023.27.6>
- [4] Косяненко К., Куцевич В. Формування інклюзивного простору в історичному середовищі. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2025. Вип.74. с. 393–404. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2025.74.393-404>

[5] Куцевич В. В. Питання формування містобудівних умов при реставрації історичних сакральних будівель і споруд. *Досвід та перспективи розвитку міст України: зб. наук. праць*. 2016. № 31. С. 52–58.

[6] Куцевич В. В. та ін. Теоретичні та практичні основи реставрації / за ред. В. В. Куцевича. Чернівці: ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2024. 224 С. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi78/0058177.pdf>

[7] Лещенко Н. А. Методи комплексного процесу реставраційно-реконструктивних перетворень. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2021. Вип. 61 С. 80–93. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2021.61.80-93>

[8] Олійник, О. Відкритий міський простір як об'єкт культурної спадщини: методи виявлення та збереження. *Сучасні проблеми Архітектури та Містобудування*. 2020. Вип. 58. С.178–191. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2020.58.178-191>

[9] Олійник О. П. Просторові трансформації історичних центрів міст: дис. ... д-ра архітектури: 18.00.01. Київ: КНУБА, 2021. 428 с.

[10] Соснова Н. С. Теоретичні основи і методи організації громадського простору в історичних містах: дис. ... д-ра архітектури: 18.00.01. Львів: ЛНАМ, 2021. 432 с.

[11] Chen D., Wang R., Xiao Y. Enhancing cultural heritage accessibility through spatial analysis. *Journal of Urban Design*. 2025. <https://doi.org/10.1080/13467581.2025.2607901>

[12] Flego C., Tei A. Boosting accessibility and inclusiveness in tourism and cultural heritage sites: benchmarking best practices. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*. 2025. <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-11-2023-0193>

[13] Gupta A., Yadav M., Nayak B. K. A systematic literature review on inclusive public open spaces: Accessibility standards and universal design principles. *Urban Science*. 2025. Vol. 9. No. 6. Art. 181. <https://doi.org/10.3390/urbansci9060181>

[14] ICOMOS. Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites. *Québec: ICOMOS*, 2008. URL: https://www.icomos.org/charters/interpretation_e.pdf

[15] ISO 21542:2021. Building construction – Accessibility and usability of the built environment. *Geneva: International Organization for Standardization*. 2021. URL: <https://www.iso.org/standard/50498.html>

[16] Rebernik N., Goličnik Marušič B., Bahillo A., Osaba E. A 4-dimensional model and combined methodological approach to inclusive urban planning and design for all. *Sustainable Cities and Society*. 2019. Vol. 44. P. 195–214. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2018.10.001>

[17] Flego C., Tei A. Boosting accessibility and inclusiveness in tourism and cultural heritage sites: benchmarking best-practices. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*. 2026. Vol. 16. <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-11-2023-0193>

[18] Serrano-Estrada L., Martí P., Bernabeu-Bautista Á., Huskinson M. Mapping heritage engagement in historic centres through social media insights and accessibility analysis. *Land*. 2024. Vol. 13. № 12. Article 1972. <https://doi.org/10.3390/land13121972>

[19] The Center for Universal Design. The principles of universal design (Version 2.0). *Raleigh, NC: North Carolina State University*. 1997. URL: <https://design.ncsu.edu/research/center-for-universal-design>

[20] UNESCO. Operational guidelines for the implementation of the World Heritage Convention. *Paris: UNESCO*. 2017. URL: <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>

[21] UNESCO. Recommendation on the Historic Urban Landscape. *Paris: UNESCO*, 2011. URL: <https://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-638-98.pdf>

[22] United Nations. Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. *New York: United Nations*. 2015. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda>

[23] United Nations. Convention on the Rights of Persons with Disabilities: adopted by the UN General Assembly on 13 December 2006. *New York: United Nations*, 2006. URL: <https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf>

REFERENCES

[1] Gusev, M. O. (2024). Zahalni pryntsyropy formuvannya vidkrytykh publichnykh prostoriv mist [General principles of forming open public spaces in cities]. *Contemporary problems of architecture and urban planning*. Issue 69. P. 3–11. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2024.69.3-11> [in Ukrainian]

[2] DBN V.2.2-40:2018. (2018). Inkluzyvnist budivel i sporud. Osnovni polozhennia [Inclusiveness of buildings and structures. Basic provisions]. Kyiv: Ministry of Regional Development of Ukraine. https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3192362160978134152?doc_type=2 [in Ukrainian]

[3] Zdetovetska, N. O., & Kovalska, O. Ye. (2023). Adaptatsiia ta zberezheniia arkhitekturnoi spadshchyny: pytannia efektyvnoho vykorystannia [Adaptation and preservation of architectural heritage: issues of effective use]. *Theory and practice of design*, 27, 49–56. <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2023.27.6> [in Ukrainian]

[4] Kosianenko, K., & Kutsevych, V. (2025). Formuvannya inkluzyvnogo prostoru v istorychnomu seredovyshchi [Formation of inclusive space in a historic environment]. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia*, 74, 393–404. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2025.74.393-404> [in Ukrainian]

[5] Kutsevych, V. V. (2016). Pytannia formuvannia mistobudivnykh umov pry restavratsii istorychnykh sakralnykh budivel i sporud [Issues of formation of urban planning conditions in the restoration of historical sacred buildings and structures]. *Dosvid ta perspektyvy rozvytku mist Ukrainy*, 31, 52–58. [in Ukrainian]

[6] Kutsevych, V. V., et al. (2024). *Teoretychni ta praktychni osnovy restavratsii* [Theoretical and practical foundations of restoration] (V. V. Kutsevych, Ed.). Chernivtsi: Yurii Fedkovych Chernivtsi National University. <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi78/0058177.pdf> [in Ukrainian]

[7] Leshchenko, N. A. (2021). Metody kompleksnoho protsesu restavratsiino-rekonstruktyvnykh peretvoren [Methods of the complex process of restoration

and reconstruction transformations]. *Contemporary problems of architecture and urban planning*, 61, 80–93. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2021.61.80-93> [in Ukrainian]

[8] Oliinyk, O. (2020). Vidkrytyi miskiyi prostir yak ob'iekt kulturnoi spadshchyny: metody vyavlennia ta zberezhennia [Open urban space as an object of cultural heritage: methods of identification and preservation]. *Contemporary problems of architecture and urban planning*, 58, 178–191. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2020.58.178-191> [in Ukrainian]

[9] Oliinyk, O. P. (2021). *Prostorovi transformatsii istorychnykh tsestriv mist* [Spatial transformations of historical city centers] (Doctoral dissertation, 18.00.01). Kyiv: Kyiv National University of Construction and Architecture. [in Ukrainian]

[10] Sosnova, N. S. (2021). *Teoretychni osnovy i metody orhanizatsii hromadskoho prostoru v istorychnykh mistakh* [Theoretical foundations and methods of organizing public space in historical cities] (Doctoral dissertation, 18.00.01). Lviv: Lviv National Academy of Arts. [in Ukrainian]

[11] Chen D., Wang R., Xiao Y. (2025). Enhancing cultural heritage accessibility through spatial analysis. *Journal of Urban Design*. <https://doi.org/10.1080/13467581.2025.2607901>

[12] Flego, C., Tei, A. (2025). Boosting accessibility and inclusiveness in tourism and cultural heritage sites: Benchmarking best practices. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*. <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-11-2023-0193>

[13] Gupta, A., Yadav, M., & Nayak, B. K. (2025). A systematic literature review on inclusive public open spaces: Accessibility standards and universal design principles. *Urban Science*, 9(6), 181. <https://doi.org/10.3390/urbansci9060181>

[14] ICOMOS. (2008). Charter for the interpretation and presentation of cultural heritage sites. https://www.icomos.org/charters/interpretation_e.pdf

[15] International Organization for Standardization. (2021). ISO 21542:2021 building construction – accessibility and usability of the built environment. <https://www.iso.org/standard/50498.html>

[16] Rebernik, N., Goličnik Marušić, B., Bahillo, A., & Osaba, E. (2019). A 4-dimensional model and combined methodological approach to inclusive urban planning and design for all. *Sustainable Cities and Society*, 44, 195–214. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2018.10.001>

[17] Flego C., Tei A. (2026). Boosting accessibility and inclusiveness in tourism and cultural heritage sites: benchmarking best-practices. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 16. <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-11-2023-0193>

[18] Serrano-Estrada, L., Martí, P., Bernabeu-Bautista, Á., Huskinson M. (2024). Mapping heritage engagement in historic centres through social media insights and accessibility analysis. *Land*, 13(12), 1972. <https://doi.org/10.3390/land13121972>

[19] The Center for Universal Design. (1997). The principles of universal design (Version 2.0). <https://design.ncsu.edu/research/center-for-universal-design/>

[20] UNESCO. (2017). Operational guidelines for the implementation of the World Heritage Convention. <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>

[21] UNESCO. (2011). *Recommendation on the Historic Urban Landscape*. <https://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-638-98.pdf>

[22] United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. <https://sdgs.un.org/2030agenda>

[23] United Nations. (2006). Convention on the Rights of Persons with Disabilities. <https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf>

ABSTRACT

Kutsevych V., Bridnia L. Modern Trends In The Formation Of Inclusiveness And Accessibility Of Historic Public Spaces

This study analyses current trends in the development of inclusive historic public spaces, characterized by a shift from ensuring physical accessibility to a comprehensive approach that incorporates cognitive and digital elements through the use of information and digital technologies.

Purpose. *The aim of this study is to summarize current trends in the development of inclusive and accessible historical public spaces and to identify the key principles of their architectural and planning organization.*

Methodology. *The study employs a comprehensive approach, including an analysis of academic publications and regulatory documents from international organizations (UNESCO, ICOMOS, ISO), a comparative analysis of international practices in the organization of historical public spaces, as well as methods of systematization and generalization.*

Results. *It has been established that modern requirements for historic public spaces call for a comprehensive approach to creating an inclusive environment, encompassing physical accessibility as well as cognitive and digital aspects of accessibility. The importance of using digital technologies and artificial intelligence, applied both at the research and design stages (BIM, GIS, digital twins) and during the*

operation of spaces through interactive services, navigation systems and personalized information solutions, has been substantiated.

Scientific novelty. For the first time, a three-level model of inclusivity for historic public spaces is proposed, encompassing physical, cognitive and digital levels, the integration of which ensures comprehensive accessibility of the environment. The approach to understanding inclusiveness as a multidimensional category, combining spatial, informational and technological aspects of environmental organization, has been expanded.

Practical relevance. The research findings can be utilized in the development of architectural and planning solutions for public spaces, in the processes of reconstructing the historical environment, and in the formulation of strategies for the post-war reconstruction of Ukrainian cities. The proposed approaches can be applied in regulatory and design practice to enhance the level of inclusivity and the quality of the urban environment.

Keywords: inclusivity, public spaces, historic public spaces, accessibility, universal design, cognitive accessibility, digital inclusivity, cultural heritage, digital technologies, artificial intelligence, digital twins, urban environment, architectural and planning organization.

AUTHOR'S NOTE:

Kutsevych Vadym, Doctor of Architecture, Professor, Head of the Department of Architectural Design of Civil Buildings and Structures, Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv, Ukraine, e-mail: kutsevych.vv@knuba.edu.ua, orcid: 0000-0001-6128-7410.

Bridnia Larysa, Candidate of Architecture, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Architectural Design of Civil Buildings and Structures, Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv, Ukraine, e-mail: bridnia.liu@knuba.edu.ua, orcid: 0000-0001-9141-082X.

Дата першого надходження статті до видання: 26.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 01.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії
відкритого доступу CC BY 4.0

